

І. М. Сопілко,
доктор юридичних наук, професор

Р. Є. Сай,
магістр права

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ЕЛЕКТРОННОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Національний авіаційний університет
проспект Любомира Гузара, 1, 03680, Київ, Україна
E-mail: sopilko_i@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9594-9280>

Мета: стаття присвячена процесу реалізації концепції електронного урядування, як важливого елементу електронної демократії в Україні. Основні інновації у світі сьогодні пов'язані з використанням інформаційних технологій, у тому числі інноваційні здобутки активно застосовуються органами державної влади в різних країнах. Говорячи про технологічні здобутки, варто зауважити, що вони розширюють можливості органів державного управління швидко доводити свої рішення до відома громадян, а також громадянам надається можливість бути почутими у відповідь. Зокрема надає можливість небайдужим громадянам бути поінформованими щодо нагальних проблем у державі, а також моніторингу діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Окрім цього громадянам надається право запропоновувати інші шляхи вирішення тих або інших проблем, отримувати якісні послуги. **Методи:** дослідження здійснене з використанням загальноприйнятих методів наукового пізнання, таких як: аналітичного, порівняльно-правового, семантично-пізнавального, системного, статистичного та інших. Основою методології у цьому дослідженні є системний підхід, за допомогою якого певний об'єкт розглядається як багатоаспектне явище, що складається з різноманітних елементів, співвідношення між якими утворюють відносно стійку структуру, як результат утворює новий інститут. **Результати:** визначено підхід щодо розуміння понять «електронне урядування» та «електронна демократія». Розкрито проблеми запровадження нового інституту в Україні та перспективи його розвитку. **Обговорення:** пошук шляхів удосконалення законодавства в сфері цифрової трансформації та розбудови інформаційного суспільства.

Ключові слова: електронне урядування; електронна демократія; проблеми функціонування електронного урядування в Україні.

Постановка проблеми та її актуальність.

На сьогодні існує тенденція розвитку сучасного світового суспільства в інформаційне середовище та суспільство знань на основі широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у всі сфери життєдіяльності людини, суспільства та держави.

Серед сучасних ІКТ, що визначають цей процес, особливе місце надається технології електронного урядування, ефективність

упровадження якої залежить від багатьох факторів, як політичного, соціального, економічного, інформаційного, науково-методичного, організаційного, нормативно-правового характеру тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливою джерельною базою для опрацювання цієї теми стали публікації науковців, таких як: К. Макнат, М. Кітсинга, Р. Гібсона, С. Уорда та ін. Переваги електронного уряду аналізуються в наукових публікаціях австрійських дослідників

Р. Транумюллера, Г Ортофера й Х. Гібера. Теоретичні основи концепції електронної демократії розглядалися у працях відомих учених, таких як Р. Катца, Й. Масуда, М. Пората, Т. Стоуньєра та ін. До проблем упровадження електронного урядування як в Україні, так і в інших країнах світу зверталися такі вітчизняні дослідники, як А. Семенченко, К. Вознюк, Н. Драгомирецька, О. Загаєцька, О. Загвойська, Т. Камінська, А. Камінська, В. Ключевський, К. Линьов, І. Лопушинський, М. Міхальова, Я. Олійник, Н. Павлютенко, М. Пасічник, А. Семенов, К. Синицький, О. Дубас, П. Клімушин, А. Серенок.

Однак ціла низка питань стосовно формування та розвитку запровадження електронного урядування в Україні досі залишається не дослідженими.

Метою статті є аналіз та узагальнення підходів до визначення понять «електронне урядування», як елемента «електронної демократії» в Україні та процеси його становлення.

Виклад основного матеріалу. Процеси цифризації роботи органів державної влади та запровадження нової форми в державному управлінні, а саме «електронного урядування» мають місце в багатьох країнах Європи. Щодо понять «електронний уряд» та «електронне урядування» ведуться постійні дискусії у науковців. Різноманітність дефініцій щодо цих понять зумовлено тим, що сучасні наковці звертають увагу на різні завдання і принципи упровадження і функціонування цієї системи. Зарубіжний досвід визначення поняття «електронний уряд» (англ. – e-government) не завжди має ідентичне значення. Спочатку воно означало футуристичний уряд «електронних громадян», який регламентує діяльність і безпеку мережі цифрової інформації в цілому й електронну торгівлю зокрема. Сьогодні термін «e-government» - це набагато ширше поняття, ніж просто «електронне управління державою», тобто використання в органах державного управління сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [6].

На сьогоднішній день, на нашу думку, найбільш приближеним до реальності

визначеннями електронного урядування є наступні визначення. Європейською Комісією було визначено електронний уряд, як використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у державних адміністраціях у сукупності з проведенням організаційних змін і набуттям нових навичок, спрямованих на поліпшення суспільних служб і демократичних процесів, а також посилення підтримки державної політики. Електронний уряд є засобом для підвищення ефективності державного обслуговування. Він спрощує провадження державної політики й допомагає державному сектору, з одного боку, розширювати обсяг послуг і підвищувати їхню якість, а з іншого - збільшувати економію ресурсів [4]. На думку українських науковців, електронний уряд – це використання інтернет-простору для вдосконалення алгоритму надання послуг та підвищення ефективності функціонування органів влади та державних установ.

Зокрема, О. Баранов вважає, що електронний уряд – це уряд, у якому вся сукупність як внутрішніх, так і зовнішніх зав'язків і процесів підтримується й забезпечується відповідними ІКТ.

Необхідною умовою переходу до електронного уряду є широка інформатизація всіх процесів у звичайній діяльності міністерств, відомств, місцевих органів виконавчої влади, причому як внутрішніх, так і зовнішніх [1].

На думку іншого вченого – М. Вершиніна – електронний уряд – це система інтерактивної взаємодії держави і громадян за допомогою інтернету, нова модель державного управління, яка перебудовує традиційні відносини громадян і владних структур [2].

Зокрема, науковцями було проведено аналіз як міжнародних, так і національних дослідницьких робіт на цю тему, та було визначено і узагальнено основні підходи до розуміння поняття «електронний уряд» в країнах світу.

Отже, перший підхід досліджує електронний уряд як електронний сервіс надання державних послуг.

Він посилається на поширену практику перенесення ефективних ІКТ регламентування зі сфери бізнесу у суспільний сектор, що забезпечує

вихід на новий рівень якості надання послуг, зручності для користувачів при одночасному скороченні витрат на «посередників» у вигляді чиновників та зменшення проценту корупційних злочинів.

Прихильник другого підходу досліджують електронний уряд як високотехнічне функціонування якої забезпечується сучасними засобами ІКТ. Даний підхід виходить з перспектив інформаційної епохи, коли тільки організація всієї діяльності уряду на основі ІКТ може забезпечити перехід суспільства до суспільства Інформаційної Доби.

Третій підхід визначає електронний уряд як нову модель регулювання, адекватну ринковій економіці та сучасному суспільству [10].

Одним із важливих факторів успішного впровадження електронного уряду та здійснення реформ державного управління є їх одночасне поєднання, але це не приводить до зміни системи влади, а лише підкріплює її риси.

На нашу думку, електронний уряд виступає в якості інструмента переходу державного управління та адміністративних процесів, які стають можливі завдяки широкому використанню інтернет ресурсу.

Відповідно до «Концепції розвитку електронного урядування в Україні» електронне урядування в Україні – це форма організації державного адміністрування, яка допомагає підвищити ефективність та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування з використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій для формування нового типу держави, орієнтованої на задоволення потреб громадян [11].

Розуміння поняття електронного урядування науковці формулюють на підставі різних принципів. Одні автори [14] віддають перевагу визначенням характеристик – які саме зміни відбуваються в суспільстві й певних його структурах внаслідок впровадження електронного урядування. Інші вибирають прикладний аспект реалізації технології електронного урядування і просто перелічують різні аспекти застосування

складових [13].

Електронне урядування – це не часткове технологічне рішення, а цілісна новітня система здійснення управління державою, яка є необхідним елементом масштабного реформування суспільства.

Нова філософія та технологія формування і здійснення регуляторної політики, розробки та реалізації нормативно-правових актів, перерозподіл повноважень державних і міжвідочих, додержання ціннісних парадигм суспільства – усе це разом з іншими компонентами життєдіяльності суспільства є основою для інжинірингу державного управління, для створення і функціонування інформаційного суспільства [8].

Електронне урядування включає в себе три важливі елементи взаємодії: держави і суспільства, держави та представників бізнесу, та органів влади. При цьому громадяни отримують швидкий доступ публічної інформації, більш якісні та оперативні адміністративні послуги, мати можливість впливу на прийняття і реалізацію важливих державних рішень. Бізнес отримує пільги та більш швидкий доступ до органів державної влади, що в свою чергу допоможе більш результативно співпрацювати бізнесу і владі. Органи державної влади отримують можливість регламентувати свої дії, більш оперативно вирішувати ті чи інші завдання, покращити умови надання державних послуг, тобто без величезних черг. Також бути відкритими та прозорими, чуткими та гнучкими до вимог громадян та бізнесу. Тому, перехід до електронного урядування означає реформацію усіх форм діяльності органів влади, зміну їх структури, завдань та функцій. Успіх реалізації цього переходу залежить від правильно обраної стратегії і тактики, координації та ефективної взаємодії усіх суб'єктів цього процесу, а саме: законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, бізнесу та громадськості. Електронне урядування забезпечує функціонування прозорості роботи структур державного апарату, нівелює залежність особи від примхи чиновника, а отже, виключає корупцію.

Електронне урядування є важливим інструментом демократизації суспільства. Тому

важливою ідеєю упровадження електронного урядування є те, що воно виступає як елемент демократії, розглядається як реальний шлях до розвитку демократичних процесів у суспільстві, що знайшло своє відображення в появі терміна «електронна демократія» [4].

Залежно від напрямків демократії, що реалізуються, е-демократія може використовувати різні технології для: 1) підвищення прозорості політичного процесу; 2) посилення прямого залучення і участі громадян в обговоренні нагальних проблем.

Деякі вчені під е-демократією вважають використання інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційної інфраструктури для розвитку й посилення демократичних інститутів і розширення участі громадян у суспільній і політичній діяльності.

Можливості застосування ІКТ простягаються від інформування про різних претендентів на виборні посади й діяльність партій, участь у голосуванні, виборах.

При цьому е-демократія тлумачиться у вузькому й у широкому розумінні. У вузькому тлумаченні е-демократія полягає у використанні електронної підтримки для забезпечення конституційних прав, що вимагають тих чи інших формальних рішень. У широкому розумінні е-демократія означає систематизацію думок і залучення громадян і організацій у політичні рішення й процеси [5]. Відповідно до «Концепції розвитку електронного урядування в Україні», електронна демократія – форма організації суспільства, за якої громадяни та представники бізнесу залучаються до процесу державного управління та державотворення, а також до місцевого самоуправління за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій [11].

Пряма залежність між електронним урядуванням і розвитком демократії відображена у визначеннях, які дають відомі дослідники нового цифрового суспільства.

Метою реалізації електронного урядування в Україні є розвиток електронної демократії для поліпшення умов життя для кожного громадянина окремо, та всього суспільства в цілому, досягнення європейських стандартів

якості електронних адміністративних послуг, відкритості та прозорості влади для громадян, представників бізнесу та громадських організацій.

Електронне урядування є одним із елементів розвитку інформаційного суспільства, впровадження якого сприятиме створенню умов для відкритості та прозорості державної влади.

Отже, електронне урядування – це новітня інтерактивна система державного управління, в основі якої закладені принципи відкритості, прозорості та підзвітності, і яка за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує ефективну взаємодію громадян, неурядових організацій з органами державної влади.

Електронна демократія – форма організації суспільства, де за рахунок широкого застосування інформаційно-комунікаційних технологій громадяни, громадські організації, представники бізнесу залучаються до прийняття державних рішень і участі в державному управлінні.

Висновки. Отже, нами було проаналізовано основні підходи до розуміння понять «електронне урядування» та «електронна демократія», а також способи їх реалізації в Україні. Вищезазначені поняття розглядаються лише як зручні технології для реалізації переходу до інформаційного суспільства, до підходу в якому, вони розглядаються як новітня форма державного управління, яка є необхідною ланкою масштабного перетворення суспільства на суспільство Нової Доби.

Головними елементами взаємодії в інформаційному суспільстві є: держави і громадянина, держави та бізнесу, та органів влади. Також нами були запропоновані власні визначення цих понять із урахуванням особливостей сучасного стану та тенденцій розвитку інформаційного суспільства.

Література

1. Баранов О. Електронний уряд в Україні? Буде! Коли? *Дзеркало тижня*. 2002. № 1 (376). 5-18 січня. URL: <http://www.zerkalo-nedelixom>.
2. Вершинин М. «Электронное правительство» в XXI веке. URL: <http://www.prnews.spb.ru>.
3. Доступ до інформації та електронне урядування. Київ, 2004. 336 с.

4. Дрожжинов В.И., Штрик А.А. Электронные правительства и повышение конкурентоспособности стран - членов ЕС. Технологии информационного общества. Интернет и современное общество: труды VIII Всеросс. объединен. конф. (Санкт-Петербург, 8-11 нояб. 2005 г.). СПб., 2005. С. 143.
5. Дрожжинов В.И., Штрик А.А. Электронная демократия и поддерживающие ее технологи. Технологии информационного общества. Интернет и современное общество: тр. VI Всеросс объединенной конф. (Санкт-Петербург, 3-6 нояб. 2003 г.) СПб.: Изд-во филологического ф-та СПбГУ, 2003. С. 101-110.
6. Дубас О.П. Електронна демократія: сутність і перспективи розвитку в Україні. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
7. «Електронний уряд» столиці енергетиків. URL: <http://www.en-dar.com>.
8. Електронне урядування в Україні – ефективна влада для мешканців. Київ: ПРООН/ МПВСР, 2011. 20 с. URL: <http://msdp.undp.org.ua>.
9. Електронне урядування в Україні: аналіз та рекомендації. URL: <http://egov.at.ua>.
10. Колесніченко І.М. Розвиток електронного урядування в Україні: інституціональний аспект. *Бізнес-Інформ*. 2014. №3. URL: <http://business-inform.net>.
11. Концепція розвитку електронного урядування в Україні. URL: <http://dki.org.ua>.
12. Кошкин А. Проект «электронного правительства»: мировой опыт и российские перспективы. Государство и «информационная революция». *Проблемы преодоления «цифровой нерівності» у Росії і країнах СНД*: матеріали міжнар. семінару. Москва, 2000. 156 с. URL: <http://pidruchniki.ws>.
13. Клімушин П.С., Серенок А.О. Електронне урядування в інформаційному суспільстві. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
14. Лопушинський І.П. Електронна демократія та електронне урядування: досвід США для України. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua>.
- 5-18 sichnja. URL: <http://www.zerkalo-nedelixom>.
2. Vershinin M. «Jelektronnoe pravitel'stvo» v XXI veke. URL: <http://www.prnews.spb.ru>.
3. Dostup do informacii' ta elektronne urjaduvannja. Kyi'v, 2004. 336 s.
4. Drozhzhinov V.I., Shtrik A.A. Jelektronnye pravitel'stva i povyszenie konkurentosposobnosti stran - chlenov ES. Tehnologii informacionnogo obshhestva. Internet i sovremennoe obshhestvo: trudy VIII Vseross. ob'edinen. konf. (Sankt-Peterburg, 8-11 nojab. 2005 g.). SPb., 2005. S. 143.
5. Drozhzhinov V.I., Shtrik A.A. Jelektronnaja demokratija i podderzhivajushhie ee tehnologii. Tehnologii informacionnogo obshhestva. Internet i sovremennoe obshhestvo: tr. VI Vseross ob'edinennoj konf. (Sankt-Peterburg, 3-6 nojab. 2003 g.) SPb.: Izd-vo filologicheskogo f-ta SPbGU, 2003. S. 101-110.
6. Dubas O.P. Elektronna demokratija: sutnist' i perspektivy rozvytku v Ukrai'ni. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
7. «Elektronnyj urjad» stolyci energetyktiv. URL: <http://www.en-dar.com>.
8. Elektronne urjaduvannja v Ukrai'ni – efektyvna vlada dlja meshkanciv. Kyi'v: PROON/ MPVSR, 2011. 20 s. URL: <http://msdp.undp.org.ua>.
9. Elektronne urjaduvannja v Ukrai'ni: analiz ta rekomendacii'. URL: <http://egov.at.ua>.
10. Kolesnichenko I.M. Rozvytok elektronnoho urjaduvannja v Ukrai'ni: instytucional'nyj aspekt. *Biznes-Inform*. 2014. №3. URL: <http://business-inform.net>.
11. Konceptija rozvytku elektronnoho urjaduvannja v Ukrai'ni. URL: <http://dki.org.ua>.
12. Koshkin A. Proekt «jelektronnoho pravitel'stva»: mirovoj opyt i rossijskie perspektivy. Gosudarstvo i «informacionnaja revoljucija». *Problemi podolannja «cifrovoi nerivnosti» u Rosii i krainah SND*: materialy mizhnar. seminaru. Moskva, 2000. 156 s. URL: <http://pidruchniki.ws>.
13. Klimushyn P.S., Serenok A.O. Elektronne urjaduvannja v informacijnomu suspil'stvi. URL: <http://www.nbu.gov.ua>.
14. Lopushyn'skyj I.P. Elektronna demokratija ta elektronne urjaduvannja: dosvid SShA dlja Ukrai'ny. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua>.

References

1. Baranov O. Elektronnyj urjad v Ukrai'ni? Bude! Koly? *Dzerkalo tyzhnja*. 2002. № 1 (376).

E-GOVERNANCE AS AN ELEMENT OF E-DEMOCRACY IN UKRAINE

National Aviation University
Liubomyra Huzara Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mail: sopilko_i@ukr.net

Purpose: the article is devoted to the process of implementing the concept of e-governance as an important element of e-democracy in Ukraine. Today's major innovations in the world are related to the use of information technologies, including such innovative achievements being actively applied by public authorities in different countries. Speaking about technological advances, it should be noted that they empower public authorities to bring their decisions to the attention of citizens quickly, and citizens are given the opportunity to be heard in response. In particular, it provides opportunities for indifferent citizens to be informed about urgent problems in the state, as well as to monitor the activities of state and local self-government bodies. In addition, citizens are given the right to offer other ways to solve certain problems, to receive quality services. **Research methods:** the research was carried out using generally accepted methods of scientific knowledge, such as analytical, comparative legal, semantic-cognitive, system, statistical, and others. The basis of the methodology in this study is a systematic approach by which a certain object is considered as a multidimensional phenomenon consisting of various elements, the relationship between which is formed by a relatively stable structure, as a result forms a new institution. **Results:** the approach to understanding the concepts of «e-governance» and «e-democracy» is defined. The problems of introduction of new technologies in Ukraine and prospects for its development are revealed. **Discussion:** search for ways to improve legislation in the field of digital transformation and development of the information society.

We analyzed the main approaches to understanding the concepts of «e-government» and «e-democracy», as well as ways to implement them in Ukraine. The above concepts are considered only as convenient technologies for the transition to the information society, the approach in which they are considered as the latest form of government, which is a necessary part of the large-scale transformation of society into a New Age society.

The main elements of interaction in the information society are: the state and the citizen, the state and business, and government. We also proposed our own definitions of these concepts, taking into account the peculiarities of the current state and trends in the information society.

Keywords: e-governance; e-democracy; problems functioning of electronic management in Ukraine.